

Rıfat ARAZ, “*Aşık Veysel’in Bu Bendeki Aşk Olmasa Şiiri Üzerine*” Mürrekkep Kültür Sanat Edebiyat Serisi 3,Yıl 1, Kitap 6, 10 Ocak 2008, Ankara, s.16-20

ÂŞIK VEYSEL’İN “*BU BENDEKİ AŞK OLMASA*” ŞİİRİ ÜZERİNE ...

Dr. Rıfat ARAZ

Şair, Yazar, Araştırmacı

Özet

Aşık Veysel, Aşık Edebiyatı geleneği içinde yetişip, bu geleneği başarıyla temsil eden bir halk şairimizdir. Köy ve şehir hayatı arasındaki geçiş çizgisinde “aşk, tabiat, vatan, din, ahlâk, hasret ve gurbet” konularını ihtiva eden şiirler söylemiştir. Samimi, içli, sade ve lirik söyleyişlerinde gâh sazıyla inleşişip ona açıkladığı sırları ağyara açmamasını vasiyet etmiş; gâh toprakla dertleşip yaratılışın sırlarından söz açmış; gâh da bize gönül gözüyle gördüğü insanın, tabiatın ve kâinatın yoktan var oluş hikmetinin güzelliklerini; varoluşun sırlarını; Allah’ın kuvvet ve kudretinin tecellilerini terennüm etmiştir.

Veysel’in tahlili üzerinde durduğumuz “Bu Bendeki Aşk Olmasa” şiiri, halk şiirimizin hemen bütün hususiyetlerini bünyesinde bulundurur. Oldukça sade ve canlı bir dilin kullanıldığı şiir, hece vezniyle söylenmiş olup toplam beş dörtlükten teşekkül etmiştir.

Aşık Veysel’in bu şiirinde ilahî aşk terennüm edilirken, mısraların muhtevâsına sirâyet eden tasavvufî yaklaşımlar içinde vahdet-i vücût anlayışını, bazen de panteizm felsefesini çağrıştıran unsurlar da bulunmaktadır.

Anahtar Kelime: “Bu Bendeki Aşk Olmasa” adını taşıyan şiirde anahtar kelime, aynı zamanda şiirin başlığında da geçen “aşk” kelimesidir.

Aşık Veysel, Cumhuriyet devrinde eski aşıklık geleneğini devam ettiren gerçek bir saz şairimizdir.¹ Hece vezni şiirlerine ustalıkla uygulayan şairin, yazıp söylediği şiirlerinde “Veysel” mahlasını kullandığını görüyoruz. Veysel, şiirlerinde hecenin özellikle 6+5=11; 4+4+3=11; 4+4=8 vezinlerini tercih etmiş ancak, bir şiir için seçip kullandığı veznin duraklarına fazlaca itibar etmemiştir. Meselâ tahlili üzerinde çalıştığımız “Bu Bendeki Aşk Olmasa” başlıklı şiiri, hecenin 4+4=8’li veznine göre söylenmiş olmasına rağmen, bu şiirin; ikinci dörtlüğünün ilk üç mısraı; üçüncü dörtlüğün üçüncü; dördüncü dörtlüğün, dördüncü; son dörtlüğün ise ikinci ve dördüncü mısraları genellikle 3+5=8 şeklinde olup, şiirin asıl vezninin durak kuralına uyum göstermezler.

Veysel’in dili saf, sade, akıcı ve anlaşılır bir Anadolu Türkçesidir. Şiirlerinde bazen ağız özelliklerinden kaynaklanan bir söyleyişle; ‘bulamazsın’ı kelimesini “bulaman”, ‘kıymet’i “kıymat”, ‘kaybettim’ i “kayıbettim”, ‘diye’ yi “deyi”, ‘bel ile, el ile, gül ile’ yi “belinen, elinen, gülinen”, ‘yürüyorum, arıyorum, görüyorum’ u “yürüyom, arıyom, görüyom” şeklinde telaffuz eder. Yine üzerinde çalıştığımız şiirinde de görüldüğü gibi vezin ve kafiye zorlamalarından kaynaklanan bir söyleyiş özelliğiyle “*Güzelliğin on para etmez*” demez de “*Güzelliğin on par’etmez*”; yahut “*Fikir başka başka olmasa*” yerine “*Fikir başka*

¹) Mehmet KAPLAN, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1975, İkinci Baskı,s.407.

başk'olmasa" diyerek söyleyişini şiirin 4+4=8 vezni ile "...köşk olmasa; "...meşk olmasa; "...başk'olmasa" gibi kafiye ve redif kuralına uyumlu hale getirir.

Şiirde "abcb; dddb; eeeb; fffb; gggg" şeklinde bir kafiyeleniş örgüsünün olduğunu ve yarım kafiyenin tercih edildiğini görüyoruz. Veysel kafiyeyi bu şiirinde de kullandığı: "kalem/e, (yâre/-m-e), âlem/e"; "yaz/ardı, çöz/erdi, gez/erdi" ; "gör/ülmezdi, (diri-l/mezdi), ver/ülmezdi; "feryâd/ı, tad/ı, ad/ı" gibi kelime köklerinde aramış, bir kısım aksaklıklarına rağmen bu kuralı ustalıkla kullanmıştır. Şiirin cümle yapısı; bir mısra ile sınırlı tutulmamış, bazen iki mısradada, bazen de bir dörtlükte bulunan dört mısram bütününde bir cümle şeklinde kendisini göstermiştir.

Bu şiirde, kulağımızı ve gönlümüzü dolduran yerli, yanık ve içli bir sesin, ilahî aşk tasavvurlarını terennüm eden derunî ahengini duyuyoruz. Bünyesinde bulunan ve özellikle çok ağır bir anlam yükü taşımasına rağmen:

*Güzelliğin on par'etmez,
Bu bendeki aşk olmasa;*

mısraları, aşka dair ne kadar içten, ne kadar yanık, ne kadar saf ve samimi bir söyleyiştir... Veysel'in toplumun hemen her kesiminden kişilerce sevilip benimsenmesindeki sırrı, O'nun halk irfanına sahip olan kimlik ve kişiliğinde aramak lazımdır. O sadece kendi inanç dünyasını, kendisine has olan acı ve ızdıraplarını, kendi hayal, fikir, duygu ve düşüncelerini terennüm etmekle kalmamış, kendini söylerken Anadolu insanının müşterek dertlerine, ortak acı ve ızdıraplarına da tercüman olmuştur.

Veysel'in "Bu bendeki Aşk Olmasa" başlıklı şiirinde anahtar kelime "aşk"tır. Şiirde görülen bütün duygu ve düşünce temayülleri aşk estetiğinin çevresinde halkalanmıştır.

Birinci dörtlükte mecaz ve teşbih sanatlarıyla örülen mısralar; dinî, tasavvufî ve felsefî bir yaklaşımla, başlangıçtan buyana duyup yaşadığımız zengin bir kültür ve medeniyet anlayışımızdan estetik unsurlar taşır. Veysel;

*Güzelliğin on par'etmez,
Bu bendeki aşk olmasa;
Eğlenecek yer bulaman,
Gönlümdeki köşk olmasa.²*

diyerek çok yakın bir mesafeden Allah'a seslenir; O'na olan bağlılığının O'nun güzelliğinden değil, O'na karşı beslediği derin aşk iştiyakından kaynaklandığını; O'na duyulan bu aşk duygusunun olmaması hâlinde, O'nun bu gönül köşkünde eğlenecek bir yer bulamayacağını ifade eder. Aşkın, irfânın, inancın, tefekkürün latif bir merkezi, ilâhî duyguların derin bir membaı olan gönül, aynı zamanda bir nazargâh-ı ilâhidir. Veysel, bir köşke teşbih ettiği gönlünde, zamandan ve mekândan münezzeh olan Allah'ın yer bulma sebebini, O'nun güzelliğine değil, O'na duyduğu aşka hamlederek, çok sade bir söyleyişle okuyucuyu çok derin, çok girift bir mes'elenin içine çeker.

Veysel'i, bu ve benzeri mısralarına yüklediği bir bakıma şüphe ve isyan anlamlarına gelebilen söyleyişinden ötürüdür ki Tanrı'ya başkaldıran bir halk şairi olarak vasıflandırıp,

²) Rauf MUTLUAY, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Milliyet Yayınları, 1972, Birinci Baskı, s.345

değerlendirenler olmuştur.³ Ancak, bu sözlerin Allah'a yapılan bir isyan, bir başkaldırı hususiyeti taşımadığı şeklinde görüş serdedenler de vardır. Bu tarz bir değerlendirme ile ilgili olarak Yrd. Doç. Dr. Halil Apaydın, “*Bu değerlendirme biçiminin tutarlı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bu değerlendirmenin yanıltıcı olduğunu aynı şiir içindeki şu dizeler ortaya koymaktadır.*”⁴ diyerek bu şiirin diğer dörtlüklerindeki anlamını nazara verir. Prof Dr. Recep Duymaz ise: “*Onun şiirlerinde “güzel”, insanın doğuştan getirdiği güzellik duygusunun kendiliğinden yöneldiği nesnelere. Güzellik onun içindedir. O kadar ki, içindeki bu güzellik duygusu, bir kıza veya doğa parçasına yöneldiği zaman, o kız veya doğa parçasındaki güzellik bir varlık ve anlam kazanır.” Güzelliğin on par’etmez Bu bendeki aşk olmasa” Dizelerini burada bir kez daha anımsayalım. O, güzeli tasvir etmek, gönlünde ona karşı uyanan duygularını anlatmakla yetinmez; ona kavuşmak, sahip olmak ve onu sarmak da ister.*” diyerek bu dörtlüğün anlam dünyasına ilâhî aşk yerine, beşerî aşk zaviyesinden yaklaşır.⁵

Bana göre bütünüyle ilahî aşk duygu ve tasavvurlarını terennüm eden bu şiirin ilk dörtlüğünde Veysel, ilâhî aşk duygusu içinde ve fakat beşerî sevgiliye duyulan bir çağrışımla, Allah'a ciddi bir serzenişin içinde bulunur. Ancak, bu şiirin daha sonraki dörtlüklerinde bu yaklaşımından vazgeçerek aynı anda iki ayrı ruh hâlinin, iki ayrı duygu ve düşünce dünyasının içine girer. Veysel bu dörtlükte son derece mükemmel olan bir ses akıcılığını ve derunî ahenk güzelliğini, şüpheci yaklaşımlar taşıyan mânâya tercih etmiş, belki de saz eşliğinde terennüm ettiği bu söyleyişin anlamı üzerinde etraflıca düşünme gereğini dahi duymamıştır.

Veysel, kendi kendisiyle olan bu iç çelişki ve çekişmelerini farklı zamanlarda, farklı duyuşlarında da yaşamıştır. “İnsanlık Davası” başlığını taşıyan şiirinde:

*Allah bir Peygamber hak
Rabbülâlemindir mutlak*

diyerek bazen; İslâm dininin omurgası hükmünde olan imân akidelerinden Allah'a ve O'nun peygamberlerine bütün kalbiyle imân eder; yahut: “Sen Olmasan” başlıklı şiirindeki:

*Sensin bana benden yakın
Sen olmasan ben olmazdım*

mısralarında da ifade ettiği biçimde Allah'ı, kendi benliğinden daha yakın bir mesabede görüp; “*Allah insana şah damarından daha yakındır.*”⁶ âyetindeki mânâya telmihte bulunur; O'nun kuvvet ve kudretinin tecellilerini kalbinde hisseder. Bazen de “Aslıma Karışıp Toprak Olunca” adlı şiirinin:

*Ne zaman toprakla birleşir cismim
Cümle mahlûk ile bir olur ismim*⁷

³) Ali Dündar, **Dil ve Düşünce**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001 s.193.

⁴) Halil APAYDIN, **Aşık Veysel ŞATIROĞLU'nda Dinî Tecrübe**, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, V (2005) Sayı: 3, s. 187,188.

⁵) Prof Dr. Recep DUYMAZ, “**Aşık Veysel'in Estetiği**”, **Halk Kültürümüzde Sivas'ın Yeri Sempozyumu Bildirileri**, Aşık Veysel Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2003, s. 149-170. ; http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/halkbilim_ana_02.php.

⁶) **Kâf Sûresi, 50/16**: “Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fisıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.”

⁷)Rauf MUTLUAY, **a.g.e.**, s.348.

mısralarında terennüm edilen söyleyişte de görüldüğü gibi vahdet-i vücûd düşüncesinin ötesinde Panteizm⁸ felsefesine ait bir inanışın içine girer. Yine aynı duygu ve düşüncelerle, “senlik” “benlik” gibi iki farklı varlığın varlık sebebini araştırır; bunu sorar, sorgular ve kendi varlığını;

*Hayyam'a görünmüş kadehte meyde
Neyzen'e görünmüş kamışta neyde
Veysel'e görünmüş mevcut her şeyde
Ne sen var, ne ben var, bir tane Gaffar*

diyerek, Allah'ın doksan dokuz esmasından birisi olan “Gaffâr” adında birleştirir.

Kâinatta görünen görünmeyen her şey aslında Allah'ın eseridir. “*Veysel'e görünmüş mevcut her şeyde / Ne sen var, ne ben var, bir tane Gaffar*” diyen Veysel, kendi varlığı da dahil olmak üzere görünen çokluk âleminde, görünmeyen gizli birliği Allah'ın “Gaffar” adında bulmuş, o varlıkla birleşmiştir. “Ben” denilen varlığın hakikatte Tanrı olduğu fikri Yunus'ta da mevcuttur.⁹ Vahdet-i vücûd düşüncesine sahip olan Hallacı Mansur'un, bir istiğrak hâlindeyken duyup ifade ettiği “Enel Hak” söyleyişine:

*Mansur enel Hak söyledi
Haktır sözü Hak söyledi*

demek suretiyle onun dar ağacına çekilmesine atıfta bulanarak telmih sanatı yapan Veysel'in, bizzat kendisi de Halacı Mansur'un bu sözünü “*hak sözü*” şeklinde tasdik etmekle aynı düşünce ve inanç atmosferinin içine girer.

Tahlili üzerinde durduğumuz şiirde geçen;

*Tâbirin sığmaz kaleme,
Derdin dermandır yâreme;
İsmin yayılmaz âleme,
Âşıklarda meşk olmasa.*

mısralarında Şair, Allah'ın vasfını, O'nun yüce zatını, eşsiz ve benzersiz varlığını tâbir etmenin mümkün olmadığı/olamayacağı hakikatini dile getirerek, O bir olan, O ezelfî ve ebedi olan yaratıcıyı O'na beslediği aşk duygularıyla yüceltir. Allah'ın adının âleme yayılmasını, âşıkların meşk edişine bağlayan şair, O'na duyduğu derin aşkı, derdinin dermanı olarak nitelendirir. Allah'ın eseri olan iç ve dış âleme, derin bir sevgi, samimi bir aşk ile bakan Veysel'i: “*Tâbirin sığmaz kaleme,*” söyleyişinde tam bir iman teslimiyetinin içerisinde buluyoruz.

Allah'ın tâbiri, hakîki mânâda ne söyleyişe, ne de kaleme sığar. İnsanoğlu O'nun değil zatını; isimlerinin hikmetini, sıfatlarının tezahürlerini, eşyaya sirâyet eden kudret ve kuvvetinin cilvelerini dahi algılamaktan, tefekkür ve tahayyül etmekten bir bakıma acizdir. Zirâ, kâinat O'nun eseridir; her şeyde, her nesnede O'nun hikmeti, O'nun kudret ve kuvvetinin cilveleri vardır... Veysel, insanın ve kâinatın okunup anlaşılmasının, bütün

⁸) Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, **Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, No:174, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1986, s.5.

⁹) Mehmet KAPLAN, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1**, Dergâh yayınları, İstanbul 1976, Birinci Baskı, s.161

mahlukâtın varlık sebebi olan Allah'ın bu kudret ve kuvvetinin ancak aşkla sezilenebileceğinin mümkün olduğunu söyler. Eğer aşk olmasaydı eşyayı, kâinatı ve bu cihanın küçük bir özeti hükmünde olan insanı kimse okumaz, yazmaz ve bu yaratılış sırrını da kimse çözmezdi, çözemezdi... Nitekim bildiği halde;

*Kim okurdu kim yazardı?
Bu düğümü kim çözerdi?
Koyun kurt ile gezerdi.
Fikir başka başk'olmasa.*

diyerek, sorular sormak suretiyle istifam sanatı yapan Veysel; fikirlerin, duygu ve düşüncelerin aynı olması halinde koyunun kurt ile gezebileceği görüşünü ileri sürerek sevginin güzelliğine, hoşgörünün erdemine dikkat çeker. Esasen insan aşk ve sevgi sayesinde kendisini aşar; aşk ve sevgi ile hayatını anlamlı kılar. Veysel bu dörtlükte; hem kaderin hükmüne boyun eğmiş, hem de ilâhî hükmün bir gereği olarak bütün mahlukatı, sevgi, sevdâ ve aşk güzelliğinin içinde bir ve beraber görmeği arzulamıştır. Burada Yunus'tan bu yana Anadolu toprağında adeta manevî bir ırmak gibi akıp gelen tasavvuf geleneğinin derin ve güçlü tesirini görüyoruz.

*Güzel yüzün görünmezdi,
Bu aşk bende dirilmezdi,
Güle kıymet verilmezdi,
Âşık ve Mâşuk olmasa.*

Şiirin muhtevasına tamamen ilâhî aşk duygusunun uyandırdığı çağrışımlar hakimdir. Veysel bu şiirin bütünlüğünde ilâhî aşk çağrışımları içinde hep Allah'a hitap etmiş, duygu, düşünce ve inançlarını O'na açmış, tabiri caizse bütün dertlerini, çektiği bütün acı ve ızdıraplarını yakın bir dost mesabesinde gördüğü Allah ile paylaşmayı arzulamıştır. Allah'ın yüzünün görülmesini; kendisinde bulunan aşkın iri ve diri oluşunu; güle kıymetin verilmesini "Âşık" ve "Mâşuk"un varlığına bağlayan şair, seven ve sevilen olmazsa bunların hiç birisinin olmayacağına işaret etmiştir.

Özellikle Veysel:"*Güzel yüzün görünmezdi*" diyerek Allah'ın yüzünün görüldüğüne, görülebileceğine işaret etmiştir. Ahsen-i takvim yani en güzel biçimde ve eşref-i mahlûkat yani mahlûkatın en şerefliisi olarak yaratılan insanoğlu; gerek bu yaratılışı, gerekse düşüncesi, duyusu ve sezişi itibariyle diğer mahlûkattan ne kadar farklı bir mahiyet arz etse de yine Allah'ın zâtını görmekten, O'nu hakkıyla idrâk ve ihata etmekten âcizdir. En'âm Sûresi 6/103. âyetinde de buyurulduğu gibi: "*Gözler, bakışlar, basarlar, O'nu idrak edemez ama O, bütün gözleri ve bakışları idrak eder, ihata eder.*" Bununla birlikte Kıyâmet Sûresi, 75/23,24 âyetlerinde buyurulan: "*Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parılayacaktır. (O'nlara) Rablerine bakacaklar (O'nu görecekler)dir.*" hükmü dikkate alınarak, Allah'ın âhiret âleminde bir kısım hakikat ehli tarafından görüleceği hususunda, ima ve telmihlerde bulunulmuştur.¹⁰

Âşık, özellikle dinî tasavvufî şiirimizde asıl vatanından ayrı düşmüş, tekrar o vatana dönüp Allah'a kavuşma arzusunda olup Allah'tan sürekli ilgi bekleyen; Maşuk ise bu şiirde de görüldüğü gibi sevilen varlık olup, bazen sevenin ilgisine sitemle karşılık veren Tanrı anlamında tasavvur edilmiştir.

¹⁰) Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No:171, Ankara 1986, s.15.

Veysel'in Allah'a hitabı, son dörtlükte de yine aynı şekilde devam ediyor. Varoluş, yaşama ve ölümünden sonra anılma sebebini Allah'a ve O'na beslediği aşk duygusuna bağlayan şair:

*Senden aldım bu feryâdı,
Buyimiş dünyanın tadı;
Anılmazdı Veysel adı,
O sana âşık olmasa*

diyerek, dünyanın tadını çekilen feryâtlara, yaşanan acı ve ızdıraplar ile duyulan aşka bağlar. Aşk; bir bakıma anılmanın, çekilen acının ve sevgiliye duyulan derin bir özlemin ifadesidir. Aşk; çektiği çileye sabır göstererek kendi benliğini aşan kişinin, vuslat arayışları içinde oluşu, bu çileli yolda sevgiliyi buluşudur. İlâhi aşk, insanı sürekli olgunlaştırır; bu yolda çekilen acı ve ızdıraplar onun hayata bakışını güzelleştirir; hayatını anlamlı kılar.

Veysel'in bu dörtlüğü, söyleyiş ve anlam itibariyle bana Türk Edebiyatının en büyük aşk ve ızdırap şairlerinden birisi olan Fuzulî'nin:

*Işk derdiyle hoşem el çek ilâcumdan tabîb
Kılma dermân kim helâküm zehri dermânundadır¹¹*

beytini hatırlattı. Fuzulî de aşk derdinin kendisine çektirdiği acı ve ızdıraplardan hoşnuttu; O da iliklerine kadar işleyen aşk derdine sabır göstermenin, kendisini Allah'a ulaştıracak bir yol olduğunun inanç ve idrâki içinde kıvranıyordu. Aşk derdi ve bu deritten aldığı tadın ateşi, O'nun da sinisini dağlamış, O'nun da yüreğini yakıp kavurmuştu.

Üzerinde tefekkür edip zevk aldığımız bütün bu sade, yerli ve millî söyleyiş hususiyetleri; gönülde duyup içlendiğimiz bu yanık, bu lirik ve samimi aşk terennümleri, klasik edebiyatımıza ve halk şiiri geleneğimize sahip çıkmamız hâlinde, batı şiirini taklit garabetine düşmediğimiz müddetçe devam edecektir.

¹¹) Prof. Dr. Abdulkadir KARAHAN, **Fuzulî (Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti)**, Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1996, s. 303

BU BENDEKİ AŞK OLMASA

Güzelliğın on par'etmez,
Bu bendeki aşk olmasa;
Eğlenecek yer bulaman,
Gönlümdeki köşk olmasa.

Tâbirin sığmaz kaleme,
Derdin dermandır yâreme;
İsmin yayılmaz âleme,
Âşıklarda meşk olmasa.

Kim okurdu kim yazardı?
Bu düğümü kim çözerdi?
Koyun kurt ile gezerdi.
Fikir başka başk'olmasa.

Güzel yüzün görünmezdi,
Bu aşk bende dirilmezdi,
Güle kıymet verilmezdi,
Âşık ve Mâşuk olmasa.

Senden aldım bu feryâdı,
Buyimiş dünyanın tadı;
Anılmazdı Veysel adı,
O sana âşık olmasa.

AŞIK VEYSEL